

Belügyi jelentések a magyar rockzenében Izgalmas dokumentumkötet látott napvilágot a hazai pop- és rockzenében 1960 és 1990 között keletkezett belügyi aktákról.

Belügyi jelentések a magyar rockzenében Izgalmas dokumentumkötet látott napvilágot a hazai pop- és rockzenében 1960 és 1990 között keletkezett belügyi aktákról. "Nyilván tartottak". A cím utalás a Kontroll Csoport egyik dalszövegére: „Nyilvántartanak; nyilván tartanak tőled”; s ez az idézet magába sűríti mindazt, amiről a könyv szól. A kötet szembesítés, szól a hazai populáris zene titkos történetéről is, de leginkább arról, miben is éltünk évtizedekig. A hvg.hu a kötet szerzőjét, Szőnyi Tamást, a Magyar Narancs újságíróját kérdezte. hvg.hu: Nyolcszáz oldalas, vaskos kötetbe rendezte mindazt, amit talált a magyar rock körüli titkos adatgyűjtésről. Miért érdekli ez a téma? Szőnyi: Két alapvető oka van. Az egyik személyes kíváncsiság, vagyis, hogy megismerjem azt a részét a rock-, vagy pop-történetnek, amit nem ismertünk eddig. Csak szóbeszéd, történetek járták, hogy kit és mit figyeltek meg, de kevés volt a bizonyíték, a papír. Megpróbáltam utánajárni mindezeknek. Ez volt a közvetlen ok. A másik pedig az, hogy reménykedtem abban, hogy ez a munka is hozzájárulhat ahhoz, hogy jobban átlássuk, mi is az, ami ebben az országban történt. Egy szűk, de nagyon izgalmas terület példáján keresztül. hvg.hu: Mintha a rendszer nem is igen tudott volna mit kezdeni e terület sokféleségével. A belügynél felhalmoztak rengeteg információt, de néha nehezen érthető, mi volt ebből az ő számukra hasznos? Szőnyi: Sejttem a logikájukat. A lehető legnagyobb hálót kell kivetni, mert valahol benne lesz az, ami majd később fontos lehet. Ki is rajzolódik, melyek azok az esetek, kik azok a személyek, akik illetve amelyek körül sűrűsödnek az információk, hol vannak a csomópontok. hvg.hu: Melyek ezek a nagyobb csomópontok? Szőnyi: Amikor elindul a "beatmozgalom", ők is elkezdtek felmérni, mivel állnak szemben. Lassan kialakulnak ezek a csomópontok: a Kex együttes, az Illés együttes, Radics Béla körül; 1968 és 73 között itt volt a legnagyobb aktivitás. Őket le akarták rendezni. Baksa Soós János, Bródy János, Radics Béla; ők külön dossziét kaptak, nagyjából ugyanazokat a besúgókat alkalmazták rájuk. Ez éveken át tartott. Aztán a következő csomópont a hetvenes-nyolcvanas évek fordulója, a rock korszak, a Hajógyári szigeti - amúgy KISZ szervezésű - Fekete Bárányok fesztivál ideje. A Beatrice, a Hobo Blues Band, a P. Mobil álltak leginkább a célkeresztben. A nyolcvanas évek elejétől pedig az egész underground színtér, a Kontroll Csoporttól az Európa Kiadón, a VHK-n, a Neuroticon, a Bizottságon át egészen a legamatőrebb gimnazista zenekarokig. Ezt az egész szférát rendkívül veszélyesnek érezték, ezért minden nevet be akartak gyűjteni. hvg.hu: Az is kimutatható, hogy karrierre, életre direkt módon beavatók? Mondjuk Radics, vagy a Beatrice esetében igaz az, hogy a belügy vágta el őket a nyilvánosságtól? Szőnyi: Ez leegyszerűsítés volna. Arra nem láttam papírt, hogy Radics Bélának azért nem lehetett lemeze, mert a belügy nem akarta. Ugyanakkor ebben az országban minden a monokultúra elvei szerint működött; egy párt, egy ifjúsági szervezet, egy televízió, egy rádió, egy lemezkiadó (Magyar Hanglemezgyártó Vállalat; MHV), egy hazai- és egy nemzetközi koncertiroda (Országos Rendező Iroda; ORI, illetve Interkoncert). Itt mindenhol szűrők működtek; ez a dolog látható része. De volt egy láthatatlan része is; igenis dolgoztak ezekre a zenekarokra, igenis megoldandó probléma volt számukra, hogy társaságokat hogyan bomlasszanak szét. A besúgóknak ez volt az egyik feladatuk, hogy a meglévő konfliktusokra ráerősítsenek, és felgyorsítsák mondjuk egy zenekaron belül a bomlási folyamatokat. hvg.hu: Az az egyik legmegdöbbentőbb ebben a kötetben, hogy mekkora veszélyt láttak minden apróbb csoportosulásban. Hogy például a Sebő együttes táncházaira milyen energiával száll rá a belügy. Vagy korábban Cseh Tamás baráti társaságára, amelynek még csak politikai színezete sem volt. Szőnyi: Nekem is ez volt az egyik legmeggrázóbb élmény a kutatás során; amikor

egyik papír a másik után jön elő és mutatja ezt a következetességet. Cseh Tamás mondott nekem valamit, amitől leesett a garas, hogy hát a hatvanas évek még nagyon közel vannak 1956-hoz. Nyolc-tíz év még nagyon közeli. Abban a pillanatban, ha két-három fiatalember összejön, bármi lehet. És ez független attól, hogy valójában mit is csinálnak, egy zenekarhoz tartoznak-e, vagy egy gimnáziumi osztályhoz, vagy házibulikba járnak, vagy csak a presszóban ülnek és a nőkről beszélgetnek. Aztán politikai motívumokat is rendelnek hozzá, a pol-beatesek esetében egyből megvan az „ügy”, vagyis hogy némelyikük balról kritizálja a rendszert. A folk mozgalomra azonnal a nacionalista fenyegetés pecsétje kerül. Az undergroundnál pedig ott az egész magatartás, a politikai rendszer tagadása, meg a kapcsolat az ellenzékkel. És ezt aztán kimutatják egészen a beszédfordulatok szintjéig; akkor is, ha például valaki azt mondja, ebben a rendszerben nem lesz soha egy rohadt lakásom. SZÖVEGEK A PÁRTKÖZPONTBA 2|3

hvg.hu: A közönség egy része leleplezéseket vár. Szőnyi: Nem a szenzációgyártás volt a célom; a szereplőket ugyebár annak idején nem én mozgattam, én csak azt írhattam le, amiről papírt láttam. De sok besúgó meg van nevezve, az olvasó megkapja ezt is, de ehhez végig kell menni a szálakon. Minden egyes történetben, ahol a sztori logikája kiadja és dokumentum támasztja alá, ki is a besúgó, megnevezem őket. Nem az volt a célom, hogy én is listákat gyártsak. Ám az tény, hogy, ezeknek a neveknek egy része ismertebb figura, fotóriporter, disc-jockey, zenész, művészeti ember. Megkaptam hatos kartonokat, vagyis a szervezés tényét bizonyító papírokat is, de az együttműködés motivációjáról, hogy ki miért tette, amit tett, nagyon kevés információ van. hvg.hu: Nem akarta megszólaltatni őket a könyvben? Szőnyi: Nem. Nem tudnám ellenőrizni, amit elmondának, és nem szeretnék beszélni abba a játékba sem, hogy közösen megszépítsük a múltat. Vikidál Gyula például, miután kiderült a szerepe, azt nyilatkozta, hogy ő soha nem adott írásbeli jelentést, csak elbeszélgetett egy hadnaggal. Én négy kézírásos jelentést láttam tőle. Ez aztán rengeteg további kérdést vetne fel, de ezekbe nem akartam belemenni. Úgy döntöttem, ebben a könyvben a papírok beszéljenek, ne azok, akik gyártották őket. hvg.hu: Megfigyelték viszont megszólalnak, Nagy Ferótól Sebő Ferencig, Pajor Tamásig. Földes László például olyasmiről beszél, amiről eddig kevés szer; összeütközéseiről a rendszerrel, az apjával való viszonyáról, aki meggyőződéses kommunista és a rendszer embere volt. Szőnyi: Amit elmondtak, annak nagy része nekem is újdonság volt. Nagyon érdekesek azok a történetek, amelyek szervezési kísérletekről szólnak, s noha ezeket sem tudom ellenőrizni, valahogy személyes hitelük volt a beszámolóknak; Menyhárt Jenő élete valószínűleg legnehezebb másfél órája lehetett ez a szervezési kísérlet. Vagy Legát Tibor beszámolója egy koncertről a Kassák Klubban, amelynek végén a közönség összes tagját igazoltatták. Tudtommal ez az egyetlen ilyen eset, legalábbis amiről papírt is találtam. Ezek új megvilágításba helyezik a popzene eseménytörténetét is, éppúgy, ahogy a konkrét betiltásokról szóló dokumentumok. Sok szóbeszéd járta, amelyről aztán írásos dokumentumot találtam; például, hogy meg kell akadályozni, hogy a VHK fölléphessen. Ezek kis ügyek, de a hatalom nem akart igazán nagy ügyeket kreálni a zene körül, ahogy mondjuk Csehszlovákiában tették. A punk-perek ellenére a magyar rendszer azért lazább volt. De kiszámíthatatlanabb is. Az is érdekes, kikről nem találtam jelentéseket, vagy csak keveset. Nagy nevek, mint a Locomotiv GT, vagy az Omega tartoznak ide. Pedig lehet tudni, hogy a zenei intézményrendszer velük is kekeckedett, számtalan piszlicsáré akadályt gördített eléjük. De papírokat, jelentéseket nem találtam. hvg.hu: Említ két nevet, két nagy, negatív legendárium kapcsolódik hozzájuk. Erdős Péter és Bors Jenő a lemezkiadás két szocialista kori mindenhatója. Szőnyi: Nem lehet egyértelműen negatív szerepet tulajdonítani nekik, mert ez ennél bonyolultabb. Olyan, mint

maga a rendszer, amelyben működtek. Nem lehet tudni, hogy mi van, ha nem Bors áll az MHV élén. De az is biztos, hogy mint minden vezető posztján, itt is fontos volt a politikai megbízhatóság. De közben ezek az emberek a gondjukra bízott vállalatból minél többet ki akartak hozni. Százezres eladásokat akartak produkálni, minél kevesebb politikai ütközéssel. Mindenesetre az egyik legérdekesebb dokumentum az volt, amelyet az Országos Levéltárban találtam az MSZMP iratok között. Ebben az MHV négy Beatrice dalszövegeket küld fel tájékoztatásul a pártközpontnak. Kézírásos jegyzetek is vannak mellettük: "Nem!", meg "Meghallgatni!", és kérdőjelek. Valószínűleg csak a saját nemleges döntésüket akarták láttatni a párttal. Azonban feketén-fehéren mutatja a közvetlen párt-beavatkozást. És utal a szisztéma egészének működésére. TITKOS SZEREPLŐK 3|3 Noha a dokumentumkönyv célja nem az, hogy újabb neveket dobva fel, beszálljon az „ügynöközésbe”, a figyelmes olvasó megtalálhatja a történetek titkos szereplőinek nevét. Emlékeztet, hogy a rockzenében foglalkoztatott hálózati személyek közül 'Dalos' (Vikidál Gyula) és 'Dejkó' (Arató András) neve is nyilvánossá vált az utóbbi időben. Ahol tudható, ott a Nyilván tartottak című kötet sem hallgatja el a neveket, s ebben a sorban olyanok is találhatók, amelyek eddig még nem váltak ismertté. A hálózati személyek néhol egyszerű "civiliek", vagyis nem a zenészvilág tagjai, hanem éppenséggel a közönségé. Néhol újságírók, a zenével foglalkozók, neves, vagy kevésbé ismert muzsikusként, művészeti emberek. Néhányat most megidézünk a szereplők közül. 'Gara' néven Fogarasi János, a Syrius és a Metró együttesek egykori tagja, a hazai beat-, később jazz színtéren működő zongorista jelentett. Munkadossziáját 1966-ban nyitották meg, kezdetben ügynökként, majd titkos megbízottként foglalkoztatták. Szőnyi Tamás könyve szerint egyik első jelentését saját feleségéről, Fábri Éva énekesnőről adta. A belügynek azonban nem ezért volt fontos Gara személye. Miután külföldi tartózkodásáról visszatért, 1970-től játszott a Metró zenekarban; rajta keresztül sokat tudtak meg a magyar beat zenekarokról, különös tekintettel a Metró, Kex és Illés együttesekre. Fogarasi kitűnő zenésznek ismerték, sokan tisztelték, sokakkal állt jó kapcsolatban. Az Illés zenekar tagságával is személyes, már-már baráti viszonyt tartott fenn, így térképezve fel az együttesen belüli emberi viszonyokat. A kötet tanúsága szerint a szolgálat sokszor elégedetlen volt jelentéseivel, egy ponton az ő lakását is bemikrofonozták. A 'Farsangi' név Fábrián Tibort takarja (nem azonos azzal a Fábrián Tiborral, aki a nyolcvanas években popmenedzserként, többek között a Bonanza Banzai együttes mellett dolgozott). Farsangit, aki több zenekarban is megfordult, 1968-ban szervezték be, a hetvenes évek elején egy 'Papp Ferenc' fedőnevű másik ügynökkel éppen azonos zenekarban játszottak és – a megbízatás díszkrét bája – egymást is figyelték. Farsangit, vagyis Fábrián Tibort többek között Radics Béla gitárosra, a korai magyar progresszív rock egyik később mitikussá nőtt alakjára állították rá. A 'Papp Ferenc' fedőnevű ügynök muzsikusként, később zenekari technikusként dolgozott és szintén a progresszív színtér, később pedig a kemény rock zenekarok megfigyelése volt egyik feladata. Ő Elekes Zoltán szaxofonos, a Sámson, majd a Metró zenekar egykori tagja, akit 1965-ben vettek át a katonai elhárítástól informatorként a BRFK III/III B Alosztályához. 'Dobos' fedőnéven Dán György zenész, a főleg a vendéglátóiparban mozgó egykori Continental együttes dobosa jelentett, elsősorban a Piramis, a P.Mobil és a Beatrice zenekarokkal kapcsolatban. 23 éves volt, amikor 1973-ban Bárány Károly hadnagy beszervezte, hazafias alapon, a belső elhárítás ifjúságvédelmi vonalára, a BRFK III/III-A Alosztályára. Dobos 1984-ig adott jelentéseket, eleinte főleg galerigyanús bel-budai társaságokról, később inkább rockzenészekről. 'László Péter' néven Vankó Magdolna jelentett. A nyomdai fényesdölként dolgozó Vankót 1983-ban, 20 évesen szervezte be Gábor Tamás, a Pest Megyei RFK III/III-as Osztályának századosa.

Írta: HVG

2005. május 11. szerda - Módosítás: 2005. május 11. szerda

Feladata főleg az alternatív békemozgalmak megfigyelése volt, így például a Dialógus Békecsoporról és a John Lennon Béke Klubról jelentett. 1985-től újságíróként dolgozott, alkalmanként zenészekről is jelentett, így Dinnyés Józsefről, és egyszer a Kontroll Csoportról is. Vankó Magdolna 1994-98 között az MSZP parlamenti képviselője volt, érintettségét az átvilágítási törvény értelmében nyilvánosságra hozták, s ezután lemondott. 'Tompá' Gerdesits Ferenc fedőneve volt. Az énekest 26 évesen, 1973-ban szervezte be Sebestyén Ferenc, a BRFK III/III B Osztályának századosa. Gerdesits 1970-ig a Sámson együttesben, 72-74 között a Ferm-ben, 74-76 között a Non Stopban énekelt, majd később operaénekesként működött. Az ő nevéhez fűződik az első olyan hazai nagylemez, amelyen operaénekes rock-klasszikusokat ad elő. Titkos megbízottként a jazz és a rock színtér figyelése volt a feladata, de megfordult folk zenekarok koncertjein is. Dossziéját 1990. január 3-án zárták le. 'Havasi Zoltán' néven az a Szokolay Zoltán jelentett, aki 1988-89-ben a Fidesz, 89-93 között az MDF, 1997-től a Kereszténydemokrata Néppárt tagja volt. 1990-92 között parlamenti képviselői is volt, a nemzetbiztonsági bizottság alelnökeként, majd a belügyminisztérium kabinetttitkáraként dolgozott. Képviselői mandátumáról azután mondott le, hogy egy képviselőtársa helyett nyomta meg a szavazógombot. Ez még az átvilágítási törvény 1994. július 1-i hatályba lépése előtt történt, tehát egykori titkosszolgálati szerepéhez e lemondásnak még nem lehetett köze. 'Havasi', vagyis Szokolay íróként indult, 1984-ben szervezték be éppen az irodalmi színtér progresszívabb mozgásainak figyelésére. Jelentett a JAK és az Írószövetség eseményeiről is, de többek között Cseh Tamásról és Csengey Dénesről is. (Forrás: Nyilván tartottak)